

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2021. gada 11. jūnijā

lietā Nr. 2020-50-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis, Artūrs Kučs un Anita Rodiņa,

pēc personas G konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2021. gada 11. maija tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma 4. panta 4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 101. un 106. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2006. gada 15. jūnijā pieņēma Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likumu (turpmāk – Dienesta gaitas likums), kas stājās spēkā 2006. gada 1. oktobrī. Šā likuma sākotnējā redakcijā 4. panta 4. punkts noteica, ka dienestā var atrasties persona, kura nav sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu.

Ar 2008. gada 4. decembra likumu „Grozījumi Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likumā” (turpmāk – 2008. gada 4. decembra grozījumi), kas stājās spēkā 2008. gada 20. decembrī, Dienesta gaitas likuma 4. panta 4. punkts tika izteikts

jaunā redakcijā. Šobrīd spēkā esošajā redakcijā Dienesta gaitas likuma 4. panta 4. punkts (turpmāk – apstrīdētā norma) noteic, ka dienestā var atrasties persona, kura nav sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.

2. Pieteikuma iesniedzējs – persona G (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) – Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs dienējis kopš 2003. gada 1. augusta. No 2016. gada 15. janvāra viņš ieņēmis Valsts policijas inspektora amatu. 2020. gada 16. jūlijā, pamatojoties uz Dienesta gaitas likuma 47. panta pirmās daļas 4. punktu, pieņemts lēmums par Pieteikuma iesniedzēja atvaļināšanu no dienesta Valsts policijā, jo viņš ticis atzīts par vainīgu Krimināllikuma 317. panta otrajā daļā paredzēta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētā norma viņam aizskar Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 101. panta pirmajā daļā garantētās pamattiesības, proti, tiesības pildīt valsts dienestu, un Satversmes 106. panta pirmajā teikumā noteiktās pamattiesības, proti, tiesības izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai.

Pieteikuma iesniedzējs atzīst, ka konkrētais ierobežojums ir noteikts ar likumu. Tomēr likumdevējam esot pienākums norādīt un pamatot pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi. No Dienesta gaitas likuma izstrādes materiāliem, kā arī 2008. gada 4. decembra grozījumu izstrādes materiāliem Saeimas nolūks, ar kādu apstrīdētā norma tika pieņemta, neesot konstatējams.

Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, apstrīdētās normas mērķis varētu būt šāds: noteikt dienestā esošām amatpersonām prasības attiecībā uz personību un rakstura īpašībām, proti, panākt, ka dienestā atrastos tikai personas ar nevainojamu reputāciju, jo likumdevējs uzskatot, ka persona, kas ir sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, nespēs nevainojami veikt visus dienesta pienākumus. Tāpat apstrīdētās normas mērķis varētu būt aizsargāt sabiedrību, veicināt sabiedrības uzticēšanos un radīt sabiedrībā pārliecību, ka dienestā atrodas tikai personas ar nevainojamu reputāciju.

Dienestā esošo personu galvenais uzdevums esot aizsargāt personu un sabiedrības drošību, nodrošināt kārtību un likumu ievērošanu. Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonām ar savu uzvedību un

personību esot jākalpo par paraugu citām personām, jāveido sabiedrībā pareiza attieksme pret likumpārkāpumiem, kā arī jārada sabiedrībā uzticēšanās valsts dienestiem. Līdz ar to, pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, apstrīdētajai normai ir leģitīms mērķis – citu cilvēku tiesību aizsardzība, sabiedrības tikumības un labklājības aizsardzība.

Lai gan Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka ar apstrīdētajā normā ietvertu aizliegumu ir iespējams sasniegt pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi, tomēr viņš norāda, ka šā ierobežojuma leģitīmo mērķi var sasniegt arī ar citiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.

Apstrīdētā norma ietverot absolūtu aizliegumu personai, kura sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, pildīt dienestu Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs un Ieslodzījuma vietu pārvaldē. Šāds aizliegums esot noteikts uz mūžu, proti, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, un apstrīdētā norma attiecoties uz visiem noziedzīgajiem nodarījumiem – kriminālpārkāpumiem, mazāk smagiem noziegumiem, smagiem un sevišķi smagiem noziegumiem, ja vien tie izdarīti ar nodomu. Turklāt apstrīdētā norma neparedzot izņēmumus.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka Saeima nav vērtējusi apstrīdētajā normā ietvertā absolūtā aizlieguma nepieciešamību, tā būtību un piemērošanas sekas. Likumdevējs neesot pamatojis to, ka šāds aizliegums ir nepieciešams tieši konkrētajā apmērā un ka, paredzot izņēmumus no šā aizlieguma, pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē.

Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, pastāvot citi, acīmredzami alternatīvi risinājumi, kas neietvertu absolūtu aizliegumu, bet būtu tikpat iedarbīgi. Piemēram, būtu iespējams noteikt atšķirīgu pieeju atkarībā no tā, cik smags ir personas izdarītais noziedzīgais nodarījums.

Vēl viens alternatīvs risinājums būtu noteikt ierobežojumu uz noteiktu laiku vai arī svītrot no apstrīdētās normas vārdus „neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas”, tādējādi paredzot, ka līdz ar sodāmības dzēšanu vai noņemšanu izbeidzas arī aizliegums pildīt dienestu.

Tomēr visefektīvākais alternatīvais līdzeklis, pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, būtu paredzēt individuālu izvērtējumu, kas katrā konkrētajā gadījumā veicams, vadoties no tādiem apsvērumiem kā personas izdarītā noziedzīgā nodarījuma smagums un būtība, konkrētā cilvēka personība, iepriekšējais dienests, kā arī ņemot

vērā samērīguma apsvērumus. Šāds regulējums esot noteikts, piemēram, Izglītības likuma 50. panta pirmās daļas 1. punktā.

Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, pamattiesību ierobežojums nav samērīgs, proti, labums, ko iegūst sabiedrība, neesot lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto kaitējumu. Sabiedrības interese saistībā ar aizliegumu pildīt dienestu personām, kuras sodītas par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, pastāvot gadījumos, kad sodītā persona ir sabiedrībai bīstama un nav cienīga pildīt dienestu. Taču daudzu personu izslēgšana no dienesta, tostarp arī tādu personu, kuras pēc individuāla izvērtējuma visdrīzāk tiktu atzītas par piemērotām dienestam, nekalpojot sabiedrības interesēm, bet – tieši pretēji – vājinot dienestu un traucējot tam pilnvērtīgi veikt savas funkcijas sabiedrības drošības aizsardzībā.

Aizliegums esot būtisks, tas ietekmējot visu personas dzīvi un bieži veidojot vēl daudz smagākas sekas nekā noteiktais kriminālsods. Dienot Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs un Ieslodzījuma vietu pārvaldē, personas apgūstot tādas specifiskas iemaņas un prasmes, zināšanas un pieredzi, kas ārpus dienesta varot būt noderīgas tikai ļoti ierobežotā mērā.

Demokrātiskā un cilvēktiesības cenošā sabiedrībā ikviens esot pelnījis iespēju laboties, pārvērtēt savu iepriekšējo rīcību, nekad vairs nepieļaut likumpārkāpumus, mainīt savu dzīvi un attieksmi. Savukārt uz mūžu noteikts aizliegums dienēt izstumjot sodīto personu no sabiedrības un darba tirgus un ne vien radot negatīvas sekas šai personai, bet arī negatīvi ietekmējot visas sabiedrības attīstību un labklājību.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Pieteikuma iesniedzējs papildus norādīja: viņš nepiekrītot tam, ka apstrīdētās normas leģitīmais mērķis tiek saistīts arī ar demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzību. Demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība pēc būtības nozīmējot demokrātiskas tiesiskas valsts pamatprincipu aizsardzību. Ar mērķi – demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība – nevarot attaisnot jebkuru pamattiesību ierobežojumu, kas, iespējams, ir saistīts ar sabiedrības uzticēšanos noteiktām valsts iestādēm vai dienestiem. Lai konstatētu, ka ierobežojums kalpo mērķim – demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība –, šim ierobežojumam vajagot būt saistītam ar reālu valsts iekārtas apdraudējumu.

Lai gan Saeimas atbildes rakstā norādīts, ka apstrīdētā norma tās pieņemšanas gaitā tika apspriesta, tomēr no lietas materiālos esošajiem likumprojektu sagatavošanas dokumentiem esot redzams, ka Saeimas komisijās par apstrīdētajā

normā paredzēto absolūto aizliegumu debates nav notikušas, nedz pieņemot Dienesta gaitas likumu, nedz arī pieņemot 2008. gada 4. decembra grozījumus.

Tieslietu ministrijas norāde par ierobežojumu pārvērtēšanu, kas veikta pēc tiesībsarga aicinājuma, liecinot par to, ka pat Ministru kabineta ietvaros nav nodrošināts sistemātisks un savstarpēji saskaņots normatīvajos aktos noteikto ar agrāk izdarītu noziedzīgu nodarījumu saistīto ierobežojumu izvērtējums. Katra ministrija esot veikusi izvērtējumu pēc savas izpratnes, ignorējot tos secinājumus, kas jau izdarīti Satversmes tiesas spriedumos. Vēl jo vairāk šāds izvērtējums neesot veikts Saeimā.

Saeima atbildes rakstā un Tieslietu ministrija rakstveida viedoklī pēc būtības apgalvojot, ka persona, kas ir notiesāta vienreiz, izdarīs vēl citus noziedzīgus nodarījumus, taču šāds apgalvojums neatbilstot nevainīguma prezumpcijai.

Pieteikuma iesniedzējs papildus norāda, ka apstrīdētā norma degradējot Krimināllikumā paredzētā papildsoda – tiesību ieņemt noteiktu amatu atņemšana – jēgu. Ja tiesa šādu papildsodu piemēro, tas notiesātajai personai liedzot pildīt noteiktu amatu nevis uz visu atlikušo mūžu, bet tikai uz noteiktu laiku – līdz pieciem gadiem –, tas esot vērtējams kā samērīgs risinājums, jo īpaši ņemot vērā to, ka tiesa papildsodu piemēro individualizēti. Savukārt apstrīdētā norma automātiski liedzot notiesātajai personai pildīt dienestu Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs un Ieslodzījuma vietu pārvaldē uz visu atlikušo mūžu un tādējādi padarot individualizēta papildsoda piemērošanu par bezjēdzīgu.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 101. un 106. pantam.

Ņemot vērā Pieteikuma iesniedzēja izteiktos argumentus, konkrētajā lietā esot izvērtējama apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam. Turklāt esot jāņem vērā, ka apstrīdētās normas regulēto gadījumu loks ir plašs, jo tā attiecas uz visām personām, kas pilda vai plāno pildīt dienestu Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs un Ieslodzījuma vietu pārvaldē. Ņemot vērā to, ka Pieteikuma iesniedzējs uz apstrīdētās normas pamata tika atvaļināts no amata tieši Valsts policijā, konkrētajā lietā apstrīdētās normas atbilstība Satversmei esot vērtējama tiktāl, ciktāl tā liedz pildīt dienestu Valsts policijā. Tomēr sniegtie

argumenti esot attiecināmi arī uz pārējām Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēm un Ieslodzījuma vietu pārvaldi.

Saeima nenoliedz, ka ar apstrīdētajā normā noteikto liegumu tiek ierobežotas tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos, tomēr uzskata, ka šis ierobežojums ir samērīgs. Pēc Saeimas ieskata, ierobežojums tiesībām brīvi izvēlēties nodarbošanos un pildīt valsts dienestu ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu, pietiekami skaidri formulētu un publiski pieejamu likumu. Tātad no apstrīdētās normas izrietošais pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar likumu.

Valsts policija pildot būtiskas valsts funkcijas sabiedrības drošības un labklājības aizsardzības jomā. Policijas uzdevumi esot noteikti likuma „Par policiju” 3. pantā. Šie uzdevumi atbilstot arī Eiropas policijas ētikas kodeksā norādītajiem policijas darbības mērķiem – nodrošināt tiesiskumu un kārtību sabiedrībā, ievērot un aizsargāt indivīda pamattiesības un brīvības, atklāt, novērst un apkarot noziedzību, nodrošināt sabiedrības palīdzības un pakalpojumu funkcijas. Likuma „Par policiju” 9. pantā noteiktā pienākuma izpildes labad policijas darbiniekiem esot piešķirtas plašas pilnvaras, tostarp tiesības personas aizturēt, lietot fizisku spēku, speciālos līdzekļus un šaujamieroci, kas noteiktas minētā likuma 12.–14. pantā. Lai gan būtībā policijas darbība ir vērsta uz sabiedrības drošības aizsardzību, pārāk plašs policijas darbiniekiem piešķirto tiesību apjoms, pārāk zemi viņiem noteikti minimālie standarti un viņu neprofesionāla rīcība varot radīt risku attiecībā uz citu personu pamattiesību ievērošanu. Tādēļ esot būtiski noteikt tiesisku ietvaru Valsts policijas amatpersonu darbībai un it sevišķi noteikt pietiekami augstas minimālās prasības personām, kas vēlas pildīt dienestu Valsts policijā. Apstrīdētā norma esot apspriesta Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas 2008. gada 17. septembra sēdē, citstarp atzīstot, ka ir nepieciešams pastiprināt personām izvirzāmās prasības attiecībā uz dienesta pildīšanu.

Apstrīdētajā normā esot ietverta viena no prasībām, ko likumdevējs paredzējis tādēļ, lai nodrošinātu to, ka dienestā esošās personas atbilst augstiem profesionālajiem standartiem, tādējādi nodrošinot arī personu pamattiesību aizsardzību, veicinot sabiedrības sadarbību ar dienesta amatpersonām un uzticēšanos tām, kā arī veidojot pareizu priekšstatu par tiesību normu ievērošanu. Pēc Saeimas ieskata, personas, kuras neatbilst minimālajiem profesionalitātes standartiem, tostarp persona, kura pati nav spējīga atturēties no tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanas, nevar pienācīgi pildīt

polīcijas pamatuzdevumu – nodrošināt personu tiesību un sabiedrības drošības aizsardzību. Apstrīdētā norma esot vērsta uz to, lai dienestā atrastos personas, kas, pašas būdamas citiem par paraugu, sekmētu personu tiesību ievērošanu un sabiedrības drošību, it sevišķi nodrošinot kriminālatbildību regulējošu normatīvo aktu ievērošanu. Tāda iespējamība, ka persona, kas izdarījusi tīšu noziedzīgu nodarījumu, būtu tiesīga pildīt dienestu, pakļautu riskam citu personu tiesības un sabiedrības drošību. Tādējādi apstrīdētajā normā paredzētais ierobežojums esot vērsts uz Satversmes 116. pantā nostiprinātajiem leģitīmajiem mērķiem – citu personu tiesību un sabiedrības drošības aizsardzība.

Saeima uzskata, ka likumdevēja pienākums ir veicināt sabiedrības uzticēšanos valsts amatpersonu darbībai, jo tā ir cieši saistīta ar sabiedrības uzticēšanos valstij un demokrātiskai valsts iekārtai. Ja Valsts policijas amatpersonas amatu varētu ieņemt persona, kas pati bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, tad mazinātos sabiedrības uzticēšanās gan Valsts policijas amatpersonu darbībai, gan pašai valstij un demokrātiskai valsts iekārtai. Līdz ar to Saeima uzskata, ka ar apstrīdēto normu noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis Satversmes 116. panta izpratnē ir arī demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība.

Ar apstrīdēto normu likumdevējs esot vēlējis veicināt tādas sabiedrības pastāvēšanu, kurā tiek nodrošināti sociālajai un ekonomiskajai attīstībai nepieciešamie apstākļi, kā arī tādas harmoniskas sabiedrības veidošanos, kurā ikviens tās loceklis apzinās un ciena citu personu, sabiedrības un valsts intereses. Tātad apstrīdētā norma esot vērsta arī uz sabiedrības labklājības aizsardzību.

Pēc Saeimas ieskats, apstrīdētā norma ir piemērota tam, lai veicinātu citu personu tiesību un sabiedrības drošības aizsardzību. Apstrīdētā norma liedzot dienestā uzņemt tikai tādas personas, kuras bijušas sodītas par tīšu noziedzīgu nodarījumu, proti, personas, kuras ir izdarījušas noziedzīgu nodarījumu, apzinoties savas rīcības noziedzīgo raksturu un vēloties attiecīgo noziedzīgo nodarījumu izdarīt. Konkrētajā gadījumā Pieteikuma iesniedzējs, būdams Valsts policijas amatpersona, esot veicis aktīvas darbības, ar tām nodarot kaitējumu cietušā veselībai un apdraudot viņa tiesības uz personas neaizskaramību, kas noteiktas Satversmē. Pēc Saeimas ieskats, persona, kas neievēro krimināltiesību jomu regulējošus normatīvos aktus, tostarp pārkāpj citu personu pamattiesības, nav piemērota darbam Valsts policijā.

Apstrīdētā norma esot piemērota arī tam, lai veicinātu sabiedrības uzticēšanos Valsts policijas amatpersonu darbībai un vispār valstij un tādējādi aizsargātu arī demokrātisko valsts iekārtu. Sabiedrības uzticēšanās valsts amatpersonu darbībai un valstij kopumā mazinātos, ja par valsts amatpersonu kļūtu tāda persona, kura ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, apzinoties savas rīcības noziedzīgo raksturu un vēloties izdarīt šādu nodarījumu, vēl jo vairāk tad, ja šāda persona būtu Valsts policijas amatpersona.

Pēc Saeimas ieskata, apstrīdētā norma ir piemērota arī tam, lai aizsargātu sabiedrības labklājību. Saeima uzskata: ja reiz persona, it īpaši Valsts policijas amatpersona, ar tīšu nodomu ir pārkāpusi tiesību normas, tad pastāv pamatotas šaubas par to, vai šī persona turpmāk ievēros normatīvos aktus. Vēl jo vairāk pastāvot pamatotas šaubas par to, vai šī persona varēs efektīvi veikt savas funkcijas, kuru izpildei nereti ir nepieciešama efektīva, savstarpējā cieņā un uzticībā balstīta sadarbība ar sabiedrību. Savukārt tad, ja Valsts policijas funkcijas netiek veiktas pienācīgi, netiekot nodrošināti arī sociālajai un ekonomiskajai attīstībai nepieciešamie apstākļi. Persona, kas sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, nesekmējot tādas harmoniskas sabiedrības veidošanos, kurā ikviens tās loceklis apzinātos un cienītu citu personu, sabiedrības un valsts intereses.

Pēc Saeimas ieskata, apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums nav absolūts, jo neattiecas uz ikvienu personu, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, bet tikai uz tādām personām, kuras sodītas par tīšu noziedzīgu nodarījumu, un tādējādi konkrētajā lietā neesot piemērojama absolūtā aizlieguma izvērtēšanas metodoloģija.

Krimināli sodāmas darbības neesot savienojamas ar personas dienestu valsts pārvaldē. Pat pietiekami pamatotas aizdomas ar atbilstoši novērtētiem pierādījumiem par policijas darbinieka pieļautu noziedzīgu nodarījumu varot mazināt sabiedrības uzticēšanos policijai un diskreditēt, pirmkārt, pašu amatpersonu un, otrkārt, attiecīgo iestādi. Tādējādi leģitīmais mērķis – demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība – ar Pieteikuma iesniedzēja norādītajiem citiem līdzekļiem netiktu sasniegts tādā pašā kvalitātē kā ar apstrīdēto normu.

Tādā pašā kvalitātē netiktu sasniegti arī pārējie leģitīmie mērķi. Ja tāda persona kā Pieteikuma iesniedzējs, proti, persona, kura bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, kaut vai pēc individuāla izvērtējuma varētu ieņemt amatpersonas amatu Valsts policijā, tad, pēc Saeimas ieskata, būtu jārēķinās ar risku, ka personu

pamattiesību, sabiedrības drošības un labklājības aizsardzība var tikt apdraudēta. Persona, tai noteiktajā apjomā pildot valsts uzdevumus, rīkojoties ar valsts varu – tāpat rīkojoties visas sabiedrības interesēs, jo īpaši persona, kas dienē Valsts policijā, kuras darbinieku pienākumi ir vērsti uz tiesību normu ievērošanas kontroli, citu cilvēku tiesību un drošības aizsardzību. Tādējādi policijas darbinieka uzdevumu pildīšana pati par sevi neesot savienojama ar tiesību normu pārkāpumiem, ko attiecīgā amatpersona pieļāvusi savā darbībā.

Apstrīdētajā normā ietvertais leģitīmo mērķu sasniegšanas līdzeklis esot visefektīvākais, un nepastāvot citi, saudzējošāki līdzekļi, ar kuriem pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus būtu iespējams sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē.

Demokrātiska sabiedrība paļaujoties uz to, ka policija ne vien uzraudzīs likuma ievērošanu, bet arī pati ievēros likumu.

Attiecībā uz policijas darbiniekiem arī starptautiski tiek atzīts, ka viens no šo darbinieku atlases kritērijiem ir sodāmības neesība, un personām, kuras sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem, pārsvarā tiek liegta iespēja ieņemt amatu policijā, atsevišķos gadījumos pieļaujot izņēmumus tikai attiecībā uz maznozīmīgiem pārkāpumiem, piemēram, tādiem kā atļautā braukšanas ātruma pārsniegšana.

Sabiedrības ieguvums no tā, ka Valsts policija, kā arī citas Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādes ir nodrošinātas ar atbilstošu personālu, kas ir spējīgs godprātīgi, atbildīgi un nelokāmi, ievērojot normatīvo aktu prasības, pildīt Valsts policijai, kā arī citām Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēm nodotās valsts pārvaldes funkcijas, kuras ir tieši saistītas ar sabiedrības interešu aizsardzību, esot lielāks par normatīvo aktu prasības pildīt nespējīgas personas tiesību ierobežojumu, kas izpaužas šādas personas atvaļināšanā no dienesta Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs.

Likumdevējs esot līdzsvarojis dažādu personu tiesības un sabiedrības intereses un izšķīries par to, kurai no šīm interesēm piešķirama augstāka prioritāte. Ievērojot citu personu pamattiesības un sabiedrības drošības riskus, kuri turklāt var apdraudēt demokrātisko valsts iekārtu un sabiedrības labklājības priekšnosacījumus, esot jāatzīst, ka pamattiesību ierobežojuma radītās nelabvēlīgās sekas personām, kuras sodītas par tīšu noziedzīgu nodarījumu, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 101. un 106. pantam.

Tāpat Tieslietu ministrija uzskata, ka konkrētajā gadījumā pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

Tieslietu ministrija norāda, ka, ņemot vērā amatpersonas ar speciālo dienesta pakāpi pilnvaras un lomu sabiedriskās kārtības un personu tiesību aizsardzībā, aktuāls ir jautājums par to, vai iestāde varēs uzticēt šo nozīmīgo uzdevumu pildīšanu personai, kura pati sevi diskreditējusi ar tīšu noziedzīgu nodarījumu un par tā izdarīšanu ir sodīta. Tāpat arī iestādes reputācija esot ļoti svarīga, lai sabiedrība šai iestādei varētu uzticēties, lai iedzīvotāji varētu uzticēt savu dzīvību un mantiskās vērtības šīs iestādes amatpersonām, kuru galvenie uzdevumi saistīti ar sabiedriskās kārtības un drošības, kā arī personu tiesību aizsardzības nodrošināšanu. Dienesta gaitas likuma 4. pantā ietvertie ierobežojumi esot noteikti, lai nodrošinātu to, ka dienestā esošās personas atbilst augstiem profesionālajiem standartiem, aizsargā personu pamattiesības, sabiedrisko drošību, labklājību, veicina sabiedrības sadarbību ar dienesta amatpersonām un uzticēšanos tām.

Apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums kalpojot vairākiem Satversmes 116. pantā norādītajiem leģitīmajiem mērķiem – aizsargājot personu pamattiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību un labklājību. Tieslietu ministrija uzskata, ka likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots leģitīmo mērķu sasniegšanai.

Ņemot vērā gan citās valstīs, gan arī Latvijā veiktus pētījumus, varot apgalvot: iepriekšēju sodāmību esība palielina risku, ka persona var vēlreiz izdarīt noziedzīgu nodarījumu. Tāpēc Tieslietu ministrija uzskata, ka sodāmības fakta konstatēšana var būt pamats noteikt dažādus ierobežojumus un aizliegumus, tai skaitā ierobežojumus attiecībā uz nodarbošanās un darbavietas izvēli.

Neesot iespējams nedz apstiprināt, nedz noliegt pieņēmumu, ka sodīto amatpersonu atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas risks ir lielāks vai mazāks nekā nesodīto amatpersonu risks tikt pirmo reizi notiesātām, jo nedz Valsts probācijas dienesta, nedz Tieslietu ministrijas rīcībā neesot informācijas par pētījumiem, kas būtu veltīti tieši šim recidīva aspektam attiecībā uz amatpersonām.

2019. gadā jautājumu par sodāmības un kriminālprocesu izbeigšanas uz neregulāro apstākļu pamata tiesiskajām sekām personu tālākajā profesionālajā

darbībā esot aktualizējis arī tiesībsargs. Tieslietu ministrija sadarbībā ar Ieslodzījuma vietu pārvaldi izvērtējusi iespējamus izņēmumus no Dienesta gaitas likuma 4. pantā ietvertajiem absolūtajiem aizliegumiem, un citstarp esot apsvērta iespēja paredzēt, ka katrā konkrētajā gadījumā veicams individuāls izvērtējums. Tomēr attiecībā uz visām personām, kuras izdarījušas noziedzīgus nodarījumus, veicams individuāls izvērtējums ievērojami palielinātu iestāžu darba apjomu, šāda izvērtējuma nodrošināšanai būtu nepieciešami papildu darbinieki, kā arī papildu laiks un finanšu līdzekļi. Turklāt individuālas izvērtēšanas rezultātā pieņemtais lēmums par atteikumu pieņemt personu dienestā būtu administratīvais akts, kas attiecīgi būtu apstrīdams un pārsūdzams Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā. Līdz ar to esot radies jautājums par to, kura iestāde tad šādu vai pretēju lēmumu pieņems. Tāpat būtu nepieciešams veidot jaunu institūciju, kas nodarbotos ar individuālo izvērtējumu veikšanu un pieņemtu lēmumus par atļauju attiecīgai personai dienēt vai par atteikumu tai dot šādu atļauju.

5. Pieaicinātā persona – Iekšlietu ministrija – norāda, ka pilnībā pievienojas Saeimas viedoklim.

Likumdevējs amatpersonai ar speciālo dienesta pakāpi esot piešķīris tiesības izvirzīt likumīgas prasības personām, dot tām saistošus rīkojumus un likumā noteiktajos gadījumos un kārtībā lietot pret tām fizisku spēku, speciālos cīņas paņēmienus, kā arī speciālos līdzekļus, lai pārtrauktu likumpārkāpumu un nodrošinātu to, ka amatpersonas ar speciālo dienesta pakāpi likumīgās prasības tiek izpildītas. Tādējādi, ņemot vērā attiecīgo iestāžu funkciju nozīmību un to amatpersonu īpašās pilnvaras šo funkciju izpildē, Dienesta gaitas likums amatpersonai ar speciālo dienesta pakāpi nosakot atbilstošas prasības, lai tā varētu atrasties dienestā.

Likumdevējam esot pienākums noteikt tādu regulējumu, lai dienesta pienākumu izpilde atbilstu sabiedrības interesēm, tostarp izvirzīt personām, kuras vēlas dienēt, stingrākas prasības gan attiecībā uz veselības stāvokli un fizisko sagatavotību, gan reputāciju.

Aktuāls esot jautājums par to, vai indivīds un sabiedrība kopumā būtu gatava uzticēt savu tiesību, veselības un dzīvības, kā arī mantisko vērtību aizsardzību un vai arī valsts būtu gatava uzticēt ieroci personai, kura ir izdarījusi tīšu noziedzīgu nodarījumu, tādējādi izrādot nevērību pret sabiedrības priekšstatu par to, kāda

uzvedība demokrātiskā valstī ir akceptējama, kā arī apdraudot harmonisku sabiedrības funkcionēšanu. Regulējums, kas pieļautu to, ka dienestā tiek pieņemtas vai dienestā atrodas personas, kuras ir sodītas par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, pēc Iekšlietu ministrijas ieskata, varētu izraisīt negatīvu iestādes darbības un uzticamības vērtējumu sabiedrībā un attiecīgi kaitēt arī vispārējai sabiedrības drošībai.

Pēc būtības normatīvajos aktos amatpersonām paredzētās prasības esot sabiedrības izvirzītas prasības. Proti, sabiedrība vēloties, lai jebkura amatpersona godprātīgi, apzinīgi pilda amata pienākumus, pati ievēro normatīvo aktu prasības un spēj arī sabiedrībā nostiprināt pareizu attieksmi pret spēkā esošajām tiesību normām.

6. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

Pēc Tiesībsarga ieskata, izskatāmajā lietā ir vērtējama absolūtā aizlieguma esība attiecībā uz personas tiesībām pildīt dienestu Valsts policijā.

Ierobežojums esot noteikts ar pienācīgā kārtā pieņemtu likumu. Tiesībsargs arī piekrīt tam, ka pamattiesību ierobežojumam ir leģitīmi mērķi, proti, citu cilvēku tiesību aizsardzība un sabiedrības drošības un labklājības aizsardzība. Tāpat tiesībsargs uzskata, ka likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots minēto leģitīmo mērķu sasniegšanai.

Apstrīdētā norma esot apspriesta Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas 2008. gada 17. septembra sēdē, citstarp atzīstot, ka ir nepieciešams pastiprināt personām izvirzāmās prasības attiecībā uz dienesta pildīšanu, un apstrīdētā norma esot pieņemta, lai noteiktu šādas augstas prasības. Šāda absolūta aizlieguma pamatojums varētu būt rodams profesionalitātes un reputācijas aspektos, uz ko savā atbildes rakstā vairākkārt atsaucas arī Saeima. Tādējādi esot iespējams izdarīt secinājumu, ka likumdevējs ir pamatojis absolūtā aizlieguma nepieciešamību.

Tomēr tiesībsargs viņa rīcībā esošajos un viņam pieejamos apstrīdētās normas pieņemšanas dokumentos neesot atradis tādu informāciju, kas apliecinātu to, ka likumdevējs būtu rūpīgi analizējis absolūtā aizlieguma būtību un tā piemērošanas sekas attiecībā uz personu tiesībām pildīt valsts dienestu Valsts policijā. Proti, likumdevējs neesot padziļināti izvērtējis un pamatojis nepieciešamību absolūto aizliegumu attiecināt uz pilnīgi visiem Krimināllikumā paredzētajiem noziedzīgiem

nodarījumiem, tostarp kriminālpārkāpumiem un mazāk smagiem noziegumiem. Tāpat likumdevējs neesot izvērtējis, kāpēc absolūtais aizliegums būtu jāattiecina uz tādiem noziedzīgiem nodarījumiem, kuri salīdzinājumā ar citiem noziedzīgiem nodarījumiem pēc sava rakstura un apdraudētajām interesēm uzskatāmi par nodarījumiem ar būtiski mazāku kaitīguma pakāpi. Likumdevējam vajadzējis izvērtēt to, kādas personu, sabiedrības vai valsts intereses apdraud noziedzīgie nodarījumi, kuru izdarītājiem tiek liegts pildīt valsts dienestu Valsts policijā.

Tāpat likumdevējam, nosakot absolūtu neterminētu aizliegumu un neparedzot nekādu iespēju to pārskatīt, vajagot pārliicināties arī par to, vai ar šo aizliegumu radītās tiesiskās sekas ir samērīgas. Turklāt, nosakot iepriekš sodītai personai absolūtu aizliegumu, nozīme esot ne tikai tam, pret kādām interesēm šī persona vērsusies, izdarot attiecīgo noziedzīgo nodarījumu, bet arī šo personu raksturojošiem kritērijiem. Tiesībsargs neesot konstatējis, ka likumdevējs būtu vērtējis, vai un kā iepriekš par tīšu noziedzīgu nodarījumu sodītas personas uzvedība laika gaitā var mainīties. Likumdevējs neesot pamatojis arī to, ka, paredzot izņēmumus no absolūta aizlieguma, pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis netiktu sasniegts līdzvērtīgā kvalitātē.

Dienests Valsts policijā nevarot būt pašsaprotams, un šajā dienestā esošai personai pēc savām īpašībām vajagot būt par paraugu ikvienam sabiedrības loceklim. Tas attiecīgi nozīmējot to, ka Valsts policijas amatpersonai jābūt profesionālai, respektējamai un uzticamai. Tādējādi regulējums, kas personai pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas automātiski ļautu pretendēt uz dienestu Valsts policijā, nebūtu pareizs, jo negarantētu personas un tās īpašību atbilstību attiecīgajam amatam. Tāpat arī noziedzīgu nodarījumu pilnīga diferencēšana pēc to kaitīguma pakāpes nepalīdzētu sasniegt leģitīmos mērķus tādā pašā kvalitātē, jo, piemēram, Krimināllikuma 317. panta pirmajā daļā paredzētais noziedzīgais nodarījums pēc klasifikācijas ir mazāk smags noziegums, tomēr tā rezultātā skartās intereses ir tieši attiecināmas uz valsts amatpersonu, tostarp Valsts policijas amatpersonu, darbību. Tādēļ, pēc tiesībsarga ieskata, piemēram, Krimināllikuma XXIV nodaļā paredzētie noziedzīgie nodarījumi varētu tikt uzskatīti par tādiem, uz kuriem attiecināt absolūto aizliegumu būtu pieļaujams.

Tiesībsargs uzskata, ka vispiemērotākais alternatīvais līdzeklis pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu sasniegšanai līdzvērtīgā kvalitātē būtu individuāla izvērtējuma veikšana. Likumdevējs, izanalizējot Krimināllikumā paredzētos

noziedzīgos nodarījumus, varētu noteikt tādu kārtību, ka uz konkrētiem pagātnē izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem tiek attiecināts individuālais izvērtējums. Saskaņā ar šādu regulējumu persona varētu pretendēt uz dienestu Valsts policijā, ja tai sodāmība ir dzēsta vai noņemta un ja tai pēc individuāla izvērtējuma veikšanas sniegtu pozitīvu atzinumu konkrēti šādam mērķim izveidota komisija.

Tas, vai sabiedrība un indivīdi uzticas policijai kā ikdienišķās sabiedriskās kārtības sargam, primāri esot atkarīgs nevis no katra policista rīcības pagātnē, bet gan no tā, kādu uzticamības un profesionalitātes līmeni ikviena Valsts policijas amatpersona apliecina šobrīd.

7. Pieaicinātā persona – Latvijas Iekšlietu darbinieku arodbiedrība – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

Latvijas Iekšlietu darbinieku arodbiedrība atzīst, ka dienestā esošām amatpersonām ar speciālo dienesta pakāpi ir izvirzāmi ļoti augsti uzvedības un rīcības kritēriji un ka apstrīdētajai normai ir leģitīmi mērķi – citu cilvēku tiesību aizsardzība, sabiedrības drošības aizsardzība –, tomēr uzskata, ka citu personu un visas sabiedrības interešu apdraudējums gadījumā, ja dienestu pilda iepriekš krimināli sodīta persona, esot iespējamība, nevis neapgāžams fakts.

Ja tiktu prezumēts, ka krimināli sodītai personai nav iespējams mainīties, tad zustu jebkāda resocializācijas pasākumu jēga. Latvijas Iekšlietu darbinieku arodbiedrība pilnībā piekrīt Pieteikuma iesniedzēja norādītajiem apsvērumiem par to, ka ierobežojuma leģitīmo mērķi iespējams sasniegt ar cilvēka pamattiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, veicot personas individuālu izvērtējumu.

Ņemot vērā kriminālprocesu ilgumu, Latvijas Iekšlietu darbinieku arodbiedrība uzskata par reāli iespējamu tādu situāciju, ka persona, pret kuru ir uzsākts kriminālprocess, faktiski ilgstoši turpina dienestu Valsts policijā un tās darba izpildījums tiek pieņemts un novērtēts pozitīvi. Līdz ar to esot secināms, ka arī šādas personas spēj pilnvērtīgi veikt dienesta pienākumus un ka dienests pilnībā pieļauj un veicina šādu personu atrašanos tajā.

Aplūkojot citās Eiropas valstīs spēkā esošo tiesisko regulējumu, varot konstatēt pietiekamu likuma daudzveidību. Piemēram, Polijas un Čehijas likumos esot noteikts, ka dienestā nevar būt persona ar kriminālu pagātni, savukārt atbilstoši Igaunijas

likumam persona pēc sodāmības dzēšanas var atkal kandidēt uz amatu dienestā, izņemot gadījumu, kad izdarītais noziegums bijis vērsts pret valsti.

Pēc Latvijas Iekšlietu darbinieku arodbiedrības ieskata, būtu jāņem vērā tas, ka Krimināllikuma sevišķajā daļā paredzēti vairāk nekā 300 noziedzīgu nodarījumu sastāvi, tātad iespējamie noziedzīgie nodarījumi var būt ļoti dažādi un saistīti ar dažādu interešu apdraudējumu. Neiedziļinoties katras noziedzīgo nodarījumu grupas būtībā, varot apgalvot, ka ne visi tīši izdarītie noziedzīgie nodarījumi ir vērtējami pilnīgi vienādi attiecībā uz personas atrašanos dienestā. Esot iespējami arī tādi gadījumi, kad agrāk izdarītais noziedzīgais nodarījums nekādi neietekmē dienesta pienākumu pildīšanu. Taču šobrīd neesot tādas institūcijas, kas šo jautājumu varētu izvērtēt.

8. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Krimināltiesisko zinātņu katedras lektore Mg. iur. Evija Vīnkalna – uzskata, ka apstrīdētā norma attiecībā uz Valsts policijas dienestā esošām personām atbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

Ņemot vērā Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu, tostarp Valsts policijas, un Ieslodzījuma vietu pārvaldes uzdevumu nodrošināt būtiskas valsts funkcijas sabiedrības drošības un labklājības aizsardzības jomā, kā arī katras attiecīgās amatpersonas darbības nozīmi noteikto uzdevumu izpildē, vajagot atzīt, ka noteiktajam ierobežojumam ir leģitīms mērķis, kas ietver ne tikai citu cilvēku tiesību, sabiedrības drošības un labklājības aizsardzību, bet arī demokrātiskās valsts iekārtas aizsardzību.

Apstrīdētā norma ietverot absolūtu aizliegumu atrasties dienestā tikai tādām personām, kuras sodītas par tīšiem noziedzīgiem nodarījumiem, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Likumdevējs, pieņemot apstrīdēto normu, esot ņēmis vērā vainas formu nozīmi un neesot ierobežojumu attiecinājis uz noziedzīgu nodarījumu, kas izdarīts aiz neuzmanības. Ņemot vērā Valsts policijai noteiktos uzdevumus, valsts varas pārstāvju lomu tiesiskuma stiprināšanā un noziedzīgu nodarījumu novēršanā, esot jāatzīst, ka attiecībā uz Valsts policijas amatpersonām apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi. Diferencētas pieejas vai individuāla izvērtējuma noteikšana nebūtu pieņemama. Tāpat nebūtu pamatota arī ierobežojuma tvēruma sašaurināšana, piemēram, ierobežojuma

attiecināšana tikai uz noziedzīgiem nodarījumiem pret jurisdikciju, noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā vai citiem noziedzīgiem nodarījumiem, vai saistīšana tikai ar sodāmības laiku.

9. Pieaicinātā persona – Rīgas Stradiņa universitātes doc. p. i. Dr. iur. Kitija Bite – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam, un pievienojas Pieteikuma iesniedzēja viedoklim.

Kitija Bite papildus norāda, ka likumā noteiktajā veidā personai tiesības pildīt valsts dienestu var tikt liegtas pat tad, ja šīs personas spējas un kvalifikācija atbilst izraudzītajam nodarbošanās veidam. Sistēmiski likumdevējs pieprasot dienestā esošu personu nevainojamu uzvedību. Tomēr likumdevējam, nosakot šādus ierobežojumus, būtu jāizvērtē to atbilstība Satversmei.

Apstrīdētā norma varot pakļaut riskam konkrētam valsts dienesta veidam deleģēto valsts funkciju un uzdevumu izpildi. Publiski pieejamās Valsts policijas atskaites liecinot par hronisku personāla trūkumu iestādē. Šādā situācijā, atvaļinot no dienesta amatpersonas, kurām ir pieredze un kuru apmācībā un kvalifikācijas paaugstināšanā valsts ieguldījusi dažāda veida resursus, sabiedrības drošība tiekot pakļauta riskam, ka Valsts policija nespēs nodrošināt likumā noteikto funkciju izpildi personāla trūkuma dēļ.

Pieņemot apstrīdēto normu, likumdevējs neesot izvērtējis, kāds ir kriminālsoda mērķis. Viens no soda mērķiem esot panākt to, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas, respektīvi, sodītai personai ir jāizprot savs nodarījums un turpmāk jākorīgē sava uzvedība, lai tā atbilstu sabiedrības noteiktajiem standartiem. Taču no apstrīdētās normas izrietot, ka pat tādā gadījumā, ja persona labojas, koriģē savu uzvedību un nekad vairs neizdara nekādu noziedzīgu nodarījumu, tai nav iespējams atgriezties dienestā Valsts policijā.

Likumdevējam būtu jāizsver, vai jebkurš tīšs noziedzīgs nodarījums ir samērīgs ar aizliegumu jebkad pildīt valsts dienestu, tomēr konkrētajā situācijā esot secināms, ka šāds izvērtējums netika veikts.

Likumdevējam būtu jāizvērtē iespēja pieņemt tādu tiesisko regulējumu, kas ļautu individuāli izvērtēt katru gadījumu, kad dienestā esoša persona ir sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, un jāuzliek šāda izvērtējuma veikšanas pienākums tai

iestādei, kurā sodītā persona pilda valsts dienestu. Tādējādi iestādei tiktu dota rīcības brīvība izvērtēt personas sodāmības savietojamību ar dienestu un attiecīgi vai nu atbrīvot personu no dienesta, vai arī turpināt dienesta tiesiskās attiecības ar šo personu. Savukārt iestādes pieņemtā lēmuma tiesiskumu būtu iespējams pārbaudīt administratīvajā procesā – pretēji pašreizējai kārtībai, kas paredz imperatīvu pienākumu Valsts policijai atbrīvot no dienesta katru personu, kas sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu.

Secinājumu daļa

10. Pieteikuma iesniedzējs saskaņā ar apstrīdēto normu tika atvaļināts no dienesta Valsts policijā. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka apstrīdētā norma ierobežo gan viņa tiesības saglabāt esošo nodarbošanos, proti, uz visu mūžu aizliedz pildīt dienestu Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs, gan arī tiesības saglabāt darbavietu, proti, Valsts policijas inspektora amatu.

Saeima norāda, ka Pieteikuma iesniedzējs tika atvaļināts no dienesta Valsts policijā un tāpēc arī atbildes rakstā apstrīdētās normas satversmība izvērtēta tiktāl, ciktāl šī norma liedz pildīt dienestu Valsts policijā, taču Saeimas sniegtie argumenti esot attiecināmi arī uz pārējām Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēm un Ieslodzījuma vietu pārvaldi.

Lai arī, izskatot lietu, kas ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības, būtiska nozīme ir piešķirama tieši lietas faktiskajiem apstākļiem, kuros apstrīdētā norma ir aizskārusi pieteikuma iesniedzēja pamattiesības, tomēr vienlaikus Satversmes tiesai ir jāvērtē arī visu to personu situācija, kuras atrodas apstākļos, kas ir vienādi un salīdzināmi ar konstitucionālās sūdzības iesniedzēja apstākļiem. Turklāt Satversmes tiesai ir jānodrošina lietas vispusīga un objektīva izskatīšana, kā arī procesuālā ekonomija un tādas tiesību sistēmas pastāvēšana, kurā pēc iespējas pilnīgāk un aptverošāk tiek novērsts Satversmei neatbilstošs regulējums (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 13. punktu*).

Līdz ar to izskatāmajā lietā visupirms nepieciešams precizēt, kādā apjomā izvērtējama apstrīdētās normas satversmība.

Dienesta gaitas likuma mērķis ir noteikt profesionālā dienesta tiesisko statusu Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs – Valsts policijā, Iekšējās drošības birojā, Valsts robežsardzē, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienestā, kā arī šo iestāžu padotībā esošajās koledžās – un Ieslodzījuma vietu pārvaldē. Dienesta gaitas likums pamatā regulē vispārīgus dienesta gaitas jautājumus – piemēram, obligātās prasības dienestam, pieņemšanu dienestā un iecelšanu amatā, amatpersonu darbības un tās rezultātu novērtēšanu, kvalifikācijas paaugstināšanu, dienesta pakāpes un to piešķiršanas kārtību, atvaļināšanu no dienesta. Valsts Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēm – Valsts policijai, Iekšējās drošības birojam, Valsts robežsardzei, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienestam, kā arī šo iestāžu padotībā esošajām koledžām – un Ieslodzījuma vietu pārvaldei ir deleģējusi atšķirīgu funkciju izpildi. Šo dienestu funkcijas, tiesības un pienākumi ir noteikti arī citos likumos – likumā „Par policiju”, Ugunsdrošības un ugunsdzēsības likumā, Valsts robežsardzes likumā u. c.

Likums „Par policiju” nosaka policijas jēdzienu, uzdevumus, darbības principus un vietu valsts pārvaldes un pašvaldību iestāžu sistēmā, policijas pienākumus, tiesības, struktūru, kompetenci, policijas darbinieka tiesisko aizsardzību, darbības garantijas, atbildību, policijas finansēšanas, materiāltehniskās apgādes kārtību, kā arī policijas darbības uzraudzību un kontroli. Saskaņā ar likuma „Par policiju” 3. panta pirmo daļu policijas uzdevums citstarp ir garantēt personu un sabiedrības drošību, novērst noziedzīgus nodarījumus un citus likumpārkāpumus, atklāt noziedzīgus nodarījumus, meklēt personas, kas izdarījušas noziedzīgus nodarījumus. Lai šie uzdevumi tiktu pildīti, policijas darbiniekiem likumā „Par policiju” ir noteiktas īpašas tiesības, veicot dienesta pienākumus, tostarp tiesības personas aizturēt, lietot fizisku spēku, speciālos līdzekļus, kā arī dienesta vajadzībām lietot šaujamieroci.

Personām izvirzāmās prasības ir pamatotas to spējā izpildīt noteiktus pienākumus un uzdevumus, tāpēc attiecībā uz konkrētu dienestu noteiktie ierobežojumi ir saistīti ar attiecīgā dienesta funkcijām. Apstrīdētā norma Pieteikuma iesniedzējam ir piemērota kā personai, kura dienēja Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādē – Valsts policijā.

Tādējādi Satversmes tiesa izskatāmajā lietā izvērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmei tiktāl, ciktāl tā liedz pildīt dienestu Valsts policijā.

11. Ja ir apstrīdēta tiesību normas atbilstība vairākām Satversmes normām, tad Satversmes tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja tās satversmības izvērtēšanai (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 11. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētā norma viņam aizskar Satversmes 101. pantā garantētās pamattiesības, proti, tiesības pildīt valsts dienestu, un Satversmes 106. pantā noteiktās pamattiesības, proti, tiesības izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. No pieteikuma nepārprotami izriet, ka tā iesniedzējs lūdz izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam. Līdz ar to Satversmes tiesai izskatāmajā lietā ir jāizvērtē Satversmes 101. panta pirmās daļas un 106. panta pirmā teikuma tvērums.

11.1. Satversmes 101. panta pirmā daļa nosaka: „Ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu.”

Tiesības pildīt valsts dienestu ietver tiesības uz vienlīdzīgu pieeju valsts dienestam, tiesības turpināt valsts dienestu, ja vien nepastāv saprātīgs un objektīvs pamats atbrīvošanai no valsts dienesta (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-03-01 13. punktu*).

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka Satversmes 101. pants neuzliek valstij pienākumu nodrošināt katrai personai, kura to vēlas, iespēju pildīt valsts dienestu. Satversmes 101. panta pirmā daļa nevis noteic absolūtas tiesības personai pildīt valsts dienestu, bet norāda uz to, ka šīs tiesības īstenojamas „likumā paredzētā veidā”. Tātad šo tiesību izmantošanas veids nosakāms ar likumu (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2006-29-0103 17. punktu*).

Lai noteiktu, vai personas ir piederīgas pie valsts dienesta Satversmes 101. panta izpratnē, jāizvērtē gan funkcijas, ko pilda personas, veicot amata pienākumus, gan arī ierobežojumi, kas tām noteikti sakarā ar amata pienākumu pildīšanu (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-03-01 10. punktu*).

Saskaņā ar Ministru kabineta 2005. gada 18. janvāra noteikumu Nr. 46 „Valsts policijas nolikums” 1. un 2. punktu Valsts policija ir iekšlietu ministra pārraudzībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, kas atbilstoši kompetencei īsteno valsts politiku

noziedzības apkarošanas un sabiedriskās kārtības un drošības aizsardzībā, kā arī personu tiesību un likumīgo interešu aizsardzībā. Savukārt atbilstoši Dienesta gaitas likuma 2. panta pirmajai daļai dienests Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs, tostarp Valsts policijā, ir valsts dienesta veids, kuru pilda Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādes amatpersona, kam ir speciālā dienesta pakāpe.

Tādējādi Valsts policijas amatpersonas ar speciālajām dienesta pakāpēm ir uzskatāmas par piederīgām pie valsts dienesta Satversmes 101. panta izpratnē.

11.2. Satversmes 106. panta pirmais teikums nosaka: „Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai.”

Satversmes tiesa vairākkārt atzinusi, ka Satversmes 106. panta pirmais teikums tieši negarantē tiesības uz darbu, bet gan tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu. Tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos ietver arī tādu būtisku elementu kā tiesības saglabāt esošo nodarbošanos, kas savukārt ietver tiesības turpināt šo nodarbošanos arī nākotnē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 14.2. punktu un 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 12. punktu*).

Tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos aizsargā personu pret valsts darbībām, kas ierobežo brīvību izvēlēties nodarbošanos. Tomēr šīs tiesības neliedz valstij noteikt prasības, kas personai jāizpilda, lai tā konkrētu nodarbošanos varētu īstenot. Likumdevējam ir rīcības brīvība izvirzīt prasības attiecībā uz konkrētu profesionālo darbību, ciktāl tas nepieciešams sabiedrības interesēs. Valstij ir pienākums arī atturēties no tādu tiešu vai netiešu apstākļu radīšanas, kuri traucētu personai īstenot tās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos (*sal. sk. Satversmes tiesas 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 12. punktu*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka ar Satversmes 106. panta pirmajā teikumā ietvertu jēdzienu „nodarbošanās” saprotams tāda veida darbs, kas prasa atbilstošu sagatavotību un kas ir cilvēka eksistences avots, kā arī profesija, kas cieši saistīta ar katra indivīda personību kopumā. Jēdziens „nodarbošanās” Satversmes 106. panta pirmā teikuma izpratnē ir attiecināms uz nodarbinātību gan privātajā, gan publiskajā sektorā, turklāt arī uz tādām profesijām, kurās darba tiesiskās attiecības netiek dibinātas uz Darba likumā regulētā darba līguma pamata (*sk. Satversmes tiesas*

2003. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 2003-12-01 7. punktu un 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 12. punktu).

Līdz ar to Satversmes 106. panta pirmais teikums aizsargā personas tiesības brīvi izvēlēties un saglabāt nodarbošanos un aptver arī nodarbinātību Valsts policijā.

11.3. Satversmes tiesas judikatūrā ir nostiprināta atziņa, ka Satversme ir vienots veselums un tajā ietvertās normas tulkojamas sistēmiski (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-07-01 14. punktu*).

Gadījumos, kad Satversmes 106. pantā noteikto tiesību īstenošana notiek valsts dienesta ietvaros, šīm tiesībām noteiktie ierobežojumi izvērtējami kopsakarā ar Satversmes 101. pantu (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2006-29-0103 16. punktu*).

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka valstij ir plaša rīcības brīvība, nosakot pieeju nodarbinātībai publiskajā sektorā, kā arī nosakot šādas nodarbinātības nosacījumus. Funkcionālu un institucionālu apsvērumu dēļ publiskajā un privātajā sektorā strādājošie var tikt pakļauti būtiskām tiesiskām un faktiskām atšķirībām (*sal. sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2017. gada 5. septembra sprieduma lietā „Fábián v. Hungary”, pieteikums Nr. 78117/13, 122. punktu*).

No pieteikumā ietvertajiem argumentiem un citiem lietas materiāliem izriet, ka izskatāmās lietas pamatjautājums ir par to, vai valstij ir leģitīmas tiesības personām, kas pilda dienestu Valsts policijā, to statusa dēļ izvirzīt īpašas prasības, kas attiecas uz personas izdarītu tīšu noziedzīgu nodarījumu neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Līdz ar to izskatāmajā lietā īpaša nozīme ir izvērtējumam par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 101. panta pirmajai daļai. Saskaņā ar Satversmes 101. panta pirmo daļu valstij, izstrādājot prasības personām, kuras ieņem amatus valsts dienestā, ir pienākums gan aizsargāt demokrātiskas tiesiskas valsts vērtības, gan arī nodrošināt tiesības pildīt valsts dienestu personām, kuras ieņem vai vēlas ieņemt amatu valsts dienestā.

Apkopojot visu iepriekš minēto, secināms, ka izskatāmajā lietā ir apstrīdēta tādas tiesību normas atbilstība Satversmei, kura liedz pildīt dienestu Valsts policijā. Satversmes 101. panta pirmajā daļā un 106. panta pirmajā teikumā noteiktās tiesības aptver arī tiesības iestāties dienestā un turpināt pildīt dienestu Valsts policijā. Līdz ar to izskatāmajā lietā Satversmes tiesa izvērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 101. panta pirmajai daļai kopsakarā ar Satversmes 106. panta pirmo teikumu.

12. Dienests Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēs un Ieslodzījuma vietu pārvaldē ir valsts dienesta veids, kuru pilda šo iestāžu amatpersonas, kam ir speciālās dienesta pakāpes. Dienesta gaitas likuma 4. pants nosaka obligātās prasības dienestam.

Apstrīdētā norma noteic, ka Valsts policijas dienestā var atrasties persona, kura nav sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.

Saskaņā ar Dienesta gaitas likuma 7. panta pirmās daļas 1. punktu personas atbilstība dienestam noteiktajām obligātajām prasībām tiek izvērtēta, personu uzņemot dienestā. Savukārt tad, ja persona ir dienestā, bet tiek konstatēta tās neatbilstība dienestam noteiktajām obligātajām prasībām, šāda persona tiek atvaļināta no dienesta saskaņā ar Dienesta gaitas likuma 47. panta pirmās daļas 4. punktu.

Attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju 2020. gada 16. jūlijā, pamatojoties uz Dienesta gaitas likuma 47. panta pirmās daļas 4. punktu, tika pieņemts lēmums par atvaļināšanu no dienesta Valsts policijā, jo Pieteikuma iesniedzējs neatbilda apstrīdētajā normā izvirzītajai obligātajai prasībai.

12.1. Apstrīdētā norma nosaka ierobežojumu, kas attiecas uz ikvienu personu, kura ir sodīta par tīši jeb ar nodomu izdarītu noziedzīgu nodarījumu un ir vai vēlas būt dienestā Valsts policijā.

Saskaņā ar Krimināllikuma 9. panta pirmo daļu noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu ar nodomu (tīši), ja persona to izdarījusi ar tiešu vai netiešu nodomu. Saskaņā ar Krimināllikuma 10. panta pirmo daļu noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu aiz neuzmanības, ja persona to izdarījusi aiz noziedzīgas pašpaļāvības vai noziedzīgas nevērības.

Apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums attiecas uz ikvienu tādu personu, kura izdarījusi tīšu noziedzīgu nodarījumu, bet neattiecas uz personu, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu aiz neuzmanības.

Tādējādi apstrīdētā norma ierobežo ikvienas par tīšu noziedzīgu nodarījumu sodītas personas tiesības brīvi iestāties dienestā un turpināt pildīt dienestu Valsts policijā.

12.2. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka aizliegums pildīt dienestu ir noteikts uz visu mūžu, bez iespējām to atcelt, un līdz ar to uzskatāms par būtisku. Tas

ietekmējot visu personas dzīvi un veidojot daudz smagākas sekas nekā krimināllietā noteiktais sods.

Apstrīdētā norma ierobežo tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Saskaņā ar Krimināllikuma 63. panta pirmo daļu sodāmība ir noziedzīgu nodarījumu izdarījušas personas notiesāšanas vai soda noteikšanas juridiskās sekas, kas ir spēkā tiesas vai prokurora priekšrakstā par sodu noteiktajā soda izciešanas laikā, kā arī pēc tam līdz sodāmības dzēšanai vai noņemšanai likumā noteiktajā kārtībā.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka iepriekšējā sodāmība pēc tās dzēšanas vai noņemšanas vairs nav ņemama vērā citā kriminālprocesā. Tomēr citās, ar krimināltiesību jomu nesaistītās tiesiskajās attiecībās sodāmības noņemšana vai dzēšana ne vienmēr nozīmē to, ka būtu izbeigušās arī ar sodāmību saistītās personai nelabvēlīgās tiesiskās sekas. Ja speciālajā likumā ir noteikts, ka ierobežojums pastāv neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, tad tas turpina pastāvēt arī pēc tam, kad sodāmība tiek dzēsta vai noņemta Krimināllikuma 63. pantā paredzētajā kārtībā. Sodāmības jēdziens plašākā nozīmē aptver arī citas juridiskas sekas, kas citstarp var izpausties kā tiesību brīvi izvēlēties nodarbošanos ierobežojums un pastāvēt arī pēc sodāmības noņemšanas vai dzēšanas (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 12.4. punktu*).

Apstrīdētā norma ierobežo tiesības iestāties dienestā un turpināt pildīt dienestu Valsts policijā neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, un šis ierobežojums ir spēkā uz nenoteiktu laiku.

Tādējādi apstrīdētā norma personai ierobežo Satversmes 101. panta pirmajā daļā un 106. panta pirmajā teikumā noteiktās tiesības iestāties dienestā un turpināt pildīt dienestu Valsts policijā.

13. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka apstrīdētā norma ietver absolūtu aizliegumu personai, kura sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, pildīt dienestu. Turklāt šis aizliegums esot noteikts uz mūžu, proti, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Apstrīdētā norma attiecoties uz visiem noziedzīgajiem nodarījumiem – kriminālpārkāpumiem, mazāk smagiem, smagiem noziegumiem un sevišķi smagiem noziegumiem – un neparedzot izņēmumus. Arī vairākas pieaicinātās

personas – tiesībsargs, *Mg. iur.* Evija Vīnkalna un *Dr. iur.* Kitija Bite – norādījušas, ka apstrīdētajā normā noteiktais aizliegums ir absolūts.

Savukārt Saeima uzskata, ka šis aizliegums nav absolūts, jo attiecas nevis uz ikvienu personu, kura sodīta par noziedzīgu nodarījumu, bet tikai uz tādām personām, kuras sodītas par tīšu noziedzīgu nodarījumu.

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka absolūtā aizlieguma stingri ierobežojošā rakstura dēļ likumdevējam šādu tiesību normu pieņemšanas procesā var tikt izvirzītas stingrākas prasības attiecībā uz aizlieguma pamatojumu un izvērtējumu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 19.2. punktu*). Līdz ar to Satversmes tiesai jānoskaidro, vai apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums ir uzskatāms par absolūtu aizliegumu.

Vērtējot, vai apstrīdētajā normā ir ietverts absolūtais aizliegums, ir jāņem vērā, pirmkārt, vai tas attiecas vai neattiecas uz visām pie noteiktas grupas piederošām personām, proti, vai tas paredz individuālu katra konkrētā gadījuma izvērtējumu un tādējādi pieļauj izņēmumus, un, otrkārt, vai tas ir noteikts uz zināmu laiku vai uz mūžu (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 20. punktu un 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 18. punktu*).

Apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums dienēt Valsts policijā attiecas uz ikvienu personu, kas bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Aizliegums neparedz katra konkrētā gadījuma izvērtējumu, nepieļauj nekādus izņēmumus un ir noteikts uz mūžu. Apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums ir uzskatāms par absolūtu, tomēr tas vien, ka tiesību normā šāds aizliegums ir ietverts, pats par sevi vēl nenozīmē, ka vienmēr šādas tiesību normas pieņemšanā likumdevējam būtu izvirzāmas stingrākas prasības attiecībā uz aizlieguma pamatojumu un izvērtējumu.

Kā jau šajā spriedumā tika secināts, izskatāmās lietas pamatjautājums ir par to, vai personām, kas pilda valsts dienestu Valsts policijā, valsts ir tiesīga izvirzīt īpašas prasības to statusa dēļ. Proti, īpaša nozīme ir izvērtējumam tieši par to, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai.

Valsts dienests ir publiski tiesisks stāvoklis, kurā atrodas personas, kam uzticēta valsts uzdevumu pildīšana. Nodarbinātība valsts dienestā no privātajā sektorā veicamā darba atšķiras gan pēc tiesisko attiecību nodibināšanas juridiskajiem aspektiem, gan pēc veicamā darba mērķa, kas ir cieši saistīts ar valsts uzdevumu

pildīšanu. Valsts dienestu pildošās personas atrodas īpašās attiecībās ar valsti, proti, šo personu tiesības ir ierobežotas, un tām tiek uzlikti īpaši pienākumi (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-03-01 10. punktu*).

Nosakot valsts dienesta attiecībās esošo personu tiesības un pienākumus, likumdevējam ir salīdzinoši lielāka rīcības brīvība nekā, piemēram, regulējot tiesiskās attiecības, kas dibinātas uz darba līguma pamata. Tomēr, reglamentējot tiesiskās attiecības valsts dienestā, likumdevējs ir tiesīgs noteikt tikai tādus pamattiesību ierobežojumus, kas dienesta attiecībās ir nepieciešami (*sk. Satversmes tiesas 2014. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2013-15-01 10. punktu*).

Personas, kuras ieņem amatu Valsts policijas dienestā, ir īpašās tiesiskās attiecībās ar valsti, jo to statuss ir cieši saistīts ar valsts funkciju pildīšanu. Atbilstoši Satversmes 101. panta pirmajai daļai valstij, nosakot pieeju nodarbinātībai valsts dienestā, ir daudz plašāka rīcības brīvība nekā citu veidu nodarbinātības regulēšanā. Šī rīcības brīvība citstarp ietver arī tiesības izvirzīt īpašas prasības personām, kurām valsts uztic pilnvaras realizēt tās varu un pildīt īpašus valsts funkciju īstenošanai nepieciešamus pienākumus. Valstij ir jānodrošina sabiedrības uzticēšanās valsts varai un attiecīgi arī to amatpersonu darbībai, kuras rīkojas valsts vārdā. Tādējādi valsts, lai nodrošinātu demokrātiskas tiesiskas valsts vērtību aizsardzību saskaņā ar vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām, var noteikt īpašas prasības personām, kuras vēlas pildīt vai pilda valsts dienestu.

Tomēr ikviena valsts dienestā esošām personām izvirzīta īpaša prasība ir pakļaujama tās tiesiskuma pārbaudei. Ievērojot valsts dienesta īpašo lomu un statusu, kā arī likumdevēja plašo rīcības brīvību šajā jomā, uz šo īpašo prasību tiesiskuma izvērtējumu nav attiecināma absolūtā aizlieguma satversmības izvērtēšanas metodoloģija.

14. Vērtējot pamattiesību ierobežojuma konstitucionalitāti, jānoskaidro, vai tas ir noteikts ar likumu, vai tam ir leģitīms mērķis un vai tas atbilst samērīguma principam (*sal. sk. Satversmes tiesas 2007. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2006-29-0103 16. un 17. punktu un 2013. gada 7. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-24-03 15. punktu*).

15. Lai izvērtētu, vai Satversmes 101. panta pirmajā daļā un 106. panta pirmajā teikumā ietvertu pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, Satversmes tiesai jānoskaidro:

- 1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;
- 2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;
- 3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 16. punktu un 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 14. punktu*).

Pamattiesību ierobežojumam jābūt noteiktam tādā likumdošanas procesā, kas atbilst labas likumdošanas principam (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 28. janvāra sprieduma lietā Nr. 2020-29-01 19. punktu un 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 14. punktu*).

Aizliegums par tīšu noziedzīgu nodarījumu sodītai personai dienēt Valsts policijā tika noteikts jau 1991. gada 4. jūnija likuma „Par policiju” sākotnējā redakcijā. Vēlāk šī prasība tika ietverta Dienesta gaitas likumā, kas nosaka vienotu tiesisko regulējumu Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādēm un Ieslodzījuma vietu pārvaldei. Šā likuma sākotnējā redakcijā 4. panta 4. punkts noteica, ka dienestā var atrasties persona, kura nav sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu.

Ar 2008. gada 4. decembra grozījumiem 4. panta 4. punkts tika izteikts jaunā redakcijā, nosakot, ka dienestā var atrasties persona, kura nav sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Priekšlikumu par šā punkta izteikšanu jaunā redakcijā pirms attiecīgā likumprojekta otrā lasījuma izteica Iekšlietu ministrijas parlamentārais sekretārs. Priekšlikums tika izskatīts un atbalstīts Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas 2008. gada 17. septembra sēdē un Saeimas 2008. gada 6. novembra sēdē otrajā lasījumā (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 53. un 83. lp.*). Likumprojekts trešajā lasījumā tika pieņemts 2008. gada 4. decembrī. Likums tika izsludināts 2008. gada 19. decembrī un publicēts oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis” Nr. 198. Likums stājās spēkā 2008. gada 20. decembrī.

Lietas dalībnieki nav izteikuši iebildumus pret apstrīdētās normas pieņemšanas un izsludināšanas kārtību, un arī Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka apstrīdētā norma ir pieņemta un izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā, ir pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām un pietiekami skaidri formulēta, lai persona varētu izprast no tās izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tās piemērošanas sekas.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

16. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 22. novembra sprieduma lietā Nr. 2011-04-01 16. punktu*). Satversmes 101. panta pirmajā daļā un 106. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2006-29-0103 16. un 17. punktu un 2021. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2020-36-01 15. punktu*).

Ja ir noteikti tiesību ierobežojumi, tad pienākums uzrādīt un pamatot šādu ierobežojumu leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu, konkrētajā gadījumā – Saeimai (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2014. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2014-05-01 18. punktu*).

16.1. Saeima uzskata, ka likumdevēja pienākums ir veicināt sabiedrības uzticēšanos valsts amatpersonu darbībai, jo tā ir cieši saistīta ar sabiedrības uzticēšanos valstij un demokrātiskai tiesiskai valsts iekārtai. Ja Valsts policijas amatpersonas amatu varētu ieņemt persona, kas bijusi sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, tad mazinātos sabiedrības uzticēšanās gan Valsts policijas amatpersonu darbībai, gan pašai valstij un demokrātiskai tiesiskai valsts iekārtai. Savukārt Pieteikuma iesniedzējs nepiekrīt tam, ka apstrīdētās normas leģitīmais mērķis tiek saistīts arī ar demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzību.

Dienesta gaitas likuma mērķis ir noteikt profesionālā dienesta tiesisko statusu, lai nodrošinātu tiesisku, stabilu, efektīvu un atklātu dienesta darbību. Persona,

stājoties dienestā, dod zvērestu būt godīga un taisnīga, uzticīga Latvijas Republikai, pildīt dienesta pienākumus saskaņā ar Satversmi, starptautiskajiem līgumiem, likumiem un citiem normatīvajiem aktiem un kalpot sabiedrības vispārējām interesēm.

Valsts policijas amatpersonas, pildot tām uzticētos uzdevumus, rīkojas valsts vārdā un pārstāv konkrētu demokrātisku un tiesisku valsts iekārtu. Valsts policijas dienestā esošās amatpersonas pieder pie tām amatpersonām, kas ikvienai personai rada priekšstatu par valsts darbību kopumā. Tādēļ katrai Valsts policijas amatpersonai ir jāpatur prātā, ka tā ar savu izturēšanos ir līdzatbildīga arī par sabiedrības priekšstatu jeb pārliecību par to, ka valsts vara tiek īstenota pienācīgi. Valsts policijas pamatuzdevums ir kontrolēt likumu ievērošanu sabiedrībā, nodrošināt, lai sabiedrība ievēro normatīvajos aktos noteiktās prasības. Ja par Valsts policijas amatpersonu varētu kļūt persona, kura ir sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, tiktu mazināta sabiedrības uzticēšanās Valsts policijas amatpersonām kā valsts varas īstenotājām un līdz ar to arī demokrātiskai tiesiskai valsts iekārtai. Turklāt persona, kas pati izdarījusi tīšu noziedzīgu nodarījumu, pat ja tai sodāmība ir dzēsta vai noņemta, nesekmētu likumpaklausīgu attieksmi sabiedrībā.

Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir legītīms mērķis – demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzība.

16.2. Saeima norāda, ka personas, kuras neatbilst minimālajiem profesionalitātes standartiem, tostarp personas, kuras pašas nespēj atturēties no tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanas, nevar pienācīgi pildīt policijas pamatuzdevumu – nodrošināt personu tiesību un sabiedrības drošības aizsardzību. Apstrīdētā norma ir vērsta uz to, lai dienestā atrastos personas, kas, pašas būdamas citiem par paraugu, sekmētu personu tiesību ievērošanu un sabiedrības drošību, it sevišķi nodrošinot krimināltiesības regulējošu normatīvo aktu ievērošanu. Ja persona, kas izdarījusi tīšu noziedzīgu nodarījumu, būtu tiesīga pildīt dienestu, riskam būtu pakļautas citu personu tiesības un sabiedrības drošība. Arī Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka viens no ierobežojuma legītīmajiem mērķiem ir citu personu tiesību aizsardzība. Tāpat arī Iekšlietu ministrija vērš uzmanību uz to, ka amatpersonas ar speciālo dienesta pakāpi prettiesiska rīcība grauj ne tikai pašas amatpersonas, bet arī iestādes reputāciju, tādējādi mazinot arī sabiedrības uzticēšanos šai iestādei. Savukārt

sabiedrības neuzticēšanās iestādēm, kuru pamatuzdevumi ir noziedzības apkarošana, operatīvās un kriminālprocesuālās darbības veikšana, sabiedriskās kārtības un drošības aizsardzība, personas tiesību un likumisko interešu aizsardzība, esot būtisks aspekts, kas negatīvi ietekmējot sabiedrības drošību.

Demokrātiska tiesiska valsts iekārta nav iedomājama bez sakārtotas un pienācīgi aizsargātas valsts pārvaldes darbības, kas tādējādi garantē gan sabiedrības drošību, gan citu cilvēku tiesības (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2003-05-01 25. punktu*).

Saskaņā ar likuma „Par policiju” 5. un 9. pantu policijas darbība tiek organizēta, ievērojot likumību, humānismu, cilvēka tiesības, sociālo taisnīgumu, atklātumu, vienvadību un balstoties uz iedzīvotāju palīdzību. Policija ar savu darbību nodrošina personu tiesību un brīvību ievērošanu.

Nemot vērā policijas uzdevumus un pilnvaras, kā arī to, ka policijas darbības joma kopumā ir saistīta ar personu tiesību un brīvību aizsardzību un sabiedrības drošības apdraudējumu novēršanu, likumdevēja noteiktā mērķa sasniegšanas labad policijas dienestā esošām personām tiek izvirzītas paaugstinātas prasības attiecībā uz atbilstību amatam. Apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums ir vērst uz to, lai veicinātu sabiedrības drošības aizsardzību, garantējot to, ka par sabiedrības drošību valsts vārdā rūpējas personas, kuras pašas nav veikušas tādas darbības, kas demokrātiskā tiesiskā valstī nav akceptējamās. Valsts policija pilda tai deleģētās valsts funkcijas – aizsargā personu dzīvību, veselību, tiesības un brīvības, īpašumu, sabiedrības un valsts intereses no noziedzīgiem un citiem prettiesiskiem apdraudējumiem. Rīcība, kas mazina uzticēšanos Valsts policijas amatpersonām kā valsts varas pārstāvjiem, var kaitēt sabiedrības drošībai.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir vēl viens leģitīms mērķis – sabiedrības drošības aizsardzība.

Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir šādi leģitīmie mērķi – demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzība un sabiedrības drošības aizsardzība.

17. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesai jāpārbauda:

1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai jeb vai ar izraudzīto līdzekli var sasniegt leģitīmo mērķi;

2) vai šāda rīcība ir nepieciešama jeb vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

3) vai ierobežojums ir atbilstošs jeb vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu.

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 25. punktu*).

18. Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto regulējumu šis mērķis tiek sasniegts (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 13. punktu*).

Saeima uzskata, ka apstrīdētā norma veicina sabiedrības uzticēšanos Valsts policijas amatpersonu darbībai un valstij un tādējādi aizsargā demokrātisko tiesisko valsts iekārtu. Apstrīdētā norma esot vērsta uz citu personu tiesību un sabiedrības drošības aizsardzību.

Dienesta gaitas likuma 4. pantā ir noteiktas obligātās prasības Valsts policijas dienestam, un viena no tām ir ietverta apstrīdētajā normā. Krimināllikums noteic, kāda cilvēku darbība vai bezdarbība ir noziedzīga. Savukārt apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums nodrošina to, ka persona, kura izdarījusi tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas nevar dienēt Valsts policijā, kuras darbības joma ir saistīta ar personu tiesību un brīvību aizsardzību un sabiedrības drošības apdraudējumu novēršanu.

Demokrātiskā tiesiskā valstī ir nepieciešams, lai pilsoņi paļautos uz to, ka valsts pārvaldē strādājošie savus amata pienākumus veiks tiesiski valsts un sabiedrības interesēs (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2017-03-01 16.2. punktu*). Tādas personas atrašanās Valsts policijas dienestā, kura pati ir izdarījusi tīšu noziedzīgu nodarījumu, pat ja tai sodāmība ir dzēsta vai noņemta, var radīt priekšstatu, ka valsts varas pārstāvji var neievērot normatīvajos aktos noteikto un rīkoties pretēji tām vērtībām, kuras aizsargāt ir šo amatpersonu pienākums. Līdz ar to Satversmes tiesa piekrīt Saeimas paustajam

viedoklim, ka apstrīdētā norma veicina sabiedrības uzticēšanos demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtai un amatpersonām, kas to pārstāv.

Valsts policijas amatpersonām, pildot dienesta pienākumus, ir īpašas tiesības, tostarp tiesības personu aizturēt, lietot pret to fizisku spēku, speciālos līdzekļus, kā arī dienesta vajadzībām lietot šaujameroci. Ja sabiedrība neuzticētos Valsts policijas amatpersonām kā valsts varas pārstāvjiem, kuru uzdevums ir personu tiesību un sabiedrības drošības aizsardzība, tad tiktu apdraudēta šīm amatpersonām uzdoto funkciju izpilde. Līdz ar to Satversmes tiesa piekrīt Saeimas paustajam viedoklim, ka apstrīdētā norma veicina arī sabiedrības drošības aizsardzību, jo nepieļauj tādu personu atrašanos Valsts policijas dienestā, kuras pašas izdarījušas tīšus noziedzīgus nodarījumus, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.

Tātad likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu sasniegšanai.

19. Izvērtējot to, vai izraudzītie līdzekļi ir nepieciešami leģitīmo mērķu sasniegšanai, Satversmes tiesa pārbauda, vai leģitīmos mērķus nav iespējams sasniegt ar citiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, kuri būtu tikpat iedarbīgi.

Satversmes tiesa jau atzinusi, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 14. punktu*). Tiesas kompetencē ir pārbaudīt to, vai nepastāv alternatīvi līdzekļi, kas personu pamattiesības aizskartu mazāk (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19. punktu*).

Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, likumdevējs varētu noteikt aizliegumu dienēt atkarībā no tā, cik smags ir personas izdarītais noziedzīgais nodarījums, tomēr visefektīvākais alternatīvais līdzeklis leģitīmo mērķu sasniegšanai būtu tāda individuāla izvērtējuma paredzēšana, kas katrā atsevišķajā gadījumā tiktu veikts, ņemot vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma smagumu un būtību, cilvēka personību, iepriekšējo dienestu un citus apsvērumus. Tam piekrīt arī *Dr. iur.* Kitija Bite un tiesībsargs. *Dr. iur.* Kitija Bite papildus norāda, ka pienākumu veikt individuālu

izvērtējumu varētu uzdot tai iestādei, kurā sodītā persona pilda Valsts policijas dienestu.

Turpretī pieaicinātā persona *Mg. iur.* Evija Vīnkalna norāda, ka attiecībā uz Valsts policijas amatpersonām apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi un nebūtu pamatoti nedz pieļaut individuālu izvērtējumu vai attiecināt ierobežojumu tikai, piemēram, uz noziedzīgiem nodarījumiem pret jurisdikciju, noziedzīgiem nodarījumiem valsts institūciju dienestā vai citiem nodarījumiem, nedz arī saistīt ierobežojumu tikai ar sodāmības laiku.

Savukārt Saeima uzskata, ka ar Pieteikuma iesniedzēja norādītajiem alternatīvajiem līdzekļiem nav iespējams sasniegt ierobežojuma leģitīmos mērķus tādā pašā kvalitātē kā ar apstrīdēto normu. Saeima norāda, ka tādas personas atrašanās dienestā, kura ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, var mazināt sabiedrības uzticēšanos policijai un sabiedrības acīs diskreditēt, pirmkārt, pašu amatpersonu un, otrkārt, attiecīgo iestādi. Pēc Saeimas ieskata, krimināli sodāmas darbības nav savienojamas ar personas dienestu Valsts policijā.

19.1. Aplūkojot tiesībaizsardzības dienestu normatīvo regulējumu Latvijā vēsturiskā aspektā, secināms, ka dažādos laika posmos tas bijis atšķirīgs. Tautas padomes 1918. gada 5. decembra Pagaidu noteikumi par iekšējās apsardzes organizēšanu paredzēja, ka policijas dienestā citstarp nevar tikt uzņemtas personas, kas atrodas zem izmeklēšanas un tiesas par kriminālnoziedzīgiem, kas notiesāti par zādzību, krāpšanu, uzticētu īpašumu piesavināšanu, par zagtu mantu noslēpšanu, profesionālie zagtu mantu uzpircēji un ķīlā ņēmēji, kā arī personas, kas sodītas par krāpšanu, viltošanu, kukuļu ņemšanu, augļošanu, izspiešanu, ja no soda izciešanas nav vēl pagājuši pilni pieci gadi (*sk.: Žiģure A. Latvijas policijas vēsture. Otrā grāmata. Rīga: Rota, 1998, 14. lpp.*). Vēlāk dienestā esošām personām izvirzāmās prasības tika noteiktas Valsts civildienesta nolikumā. Saskaņā ar minētā nolikuma 9. pantu valsts dienestā citstarp nevar iecelt personas, kas sodītas ar cietumu par noziedzīgiem, kuri izdarīti mantkārīgos nolūkos, vai par amata pārkāpumu, ja no soda izciešanas dienas nav pagājuši 10 gadi. Saskaņā ar minēto nolikumu dienesta attiecības izbeidzas, ja persona tiesas ceļā sodīta ar cietumu par mantkārīgā nolūkā izdarītu noziedzīgu nodarījumu vai ja tā sodīta ar bargāku sodu vai ar atcelšanu no amata, izņemot gadījumus, kad sods nosacīti atlaists un nav izpildīts (*sk.: Valsts civildienesta nolikums. Rīga: Saeima, 1932, 7. un 30. lpp.*).

Kopš 1991. gada 4. jūnija, kad tika pieņemts likums „Par policiju”, likumdevējs ir noteicis, ka personas, kuras izdarījušas tīšu noziedzīgu nodarījumu, nevar būt dienestā Valsts policijā (*sk. likuma „Par policiju” 28. panta pirmo daļu redakcijās, kas bija spēkā līdz 2006. gada 1. oktobrim*). Vēlāk šis ierobežojums tika ietverts Dienesta gaitas likuma 4. panta 4. punktā. Ar 2008. gada 4. decembra grozījumiem tika noteikts, ka dienestā var atrasties persona, kura nav sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Gan iesniedzot attiecīgo priekšlikumu, gan arī komisijas sēdē tika norādīts, ka šāds grozījums nepieciešams, lai personas, kuras ir sodītas par tīšu noziedzīgu nodarījumu un kurām sodāmība ir dzēsta vai noņemta, nevarētu iestāties dienestā. Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas 2008. gada 17. septembra sēdē tika uzsvērts tas, ka prasības dienestam tiek pastiprinātas (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 53. un 83. lp.*).

No Iekšlietu darbinieku arodbiedrības sniegtās informācijas izriet, ka citās Eiropas valstīs pastāv arī atšķirīgs regulējums. Dažās valstīs, tāpat kā Latvijā, personas jebkāda veida iepriekšēja noziedzīga darbība pilnībā izslēdz šīs personas tiesības dienēt policijā, bet citās valstīs paredzēts, ka persona var dienēt policijā pēc tam, kad tai sodāmība ir dzēsta. Ir arī tādas valstis, kurās aizliegums dienēt policijā noteikts tikai tādām personām, kuras sodītas par noteikta veida noziegumiem – noziegumiem pret valsti, kukuļošanu, cilvēktirdzniecību u. c. (*sk. Iekšlietu darbinieku arodbiedrības sniegto informāciju lietas materiālu 1. sēj. 127.–131. lp.*).

19.2. Valsts policija īsteno valsts politiku noziedzības apkarošanas un sabiedriskās kārtības un drošības aizsardzībā, kā arī personu tiesību un likumīgo interešu aizsardzībā. Valsts policija ir apbruņota militarizēta valsts institūcija, kuras pienākums ir aizsargāt personu dzīvību, veselību, tiesības un brīvības, īpašumu, sabiedrības un valsts intereses no noziedzīgiem un citiem prettiesiskiem apdraudējumiem (*sk., piemēram, likuma „Par policiju” 1. pantu*). Tātad Valsts policija īsteno vienu no būtiskākajām valsts funkcijām, aizsargājot konstitucionālos principus, uz kuriem balstīta demokrātiskā tiesiskā valsts iekārta.

Šīs funkcijas īstenošanai valsts ir noteikusi konkrētus Valsts policijas amatpersonu pienākumus un tiesības. Jebkura policijas darbinieka pienākums ir visā Latvijas Republikas teritorijā neatkarīgi no viņa ieņemamā amata, atrašanās vietas un laika gadījumā, ja pie viņa vēršas personas ar pieteikumu vai ziņojumu par notikumu,

kurš apdraud personu un sabiedrības drošību, kā arī pašam konstatējot tādu notikumu, veikt iespējamus pasākumus, lai novērstu likumpārkāpumu, glābtu cilvēkus un sniegtu viņiem palīdzību likumpārkāpumu izdarījušo personu konstatēšanā un aizturēšanā, noskaidrot aculieciniekus, apsargāt notikuma vietu, kā arī paziņot par notikušo tuvākajai policijas iestādei (*sk. likuma „Par policiju” 9. pantu*). Valsts policijas amatpersonām ir pienākums nodrošināt tiesiskumu un kārtību sabiedrībā, ievērot un aizsargāt indivīda pamattiesības un brīvības, atklāt, novērst un apkarot noziedzību.

Valsts policijas amatpersonām ir tiesības prasīt, lai personas pārtrauc likumpārkāpumus un citu rīcību, kura traucē policijas pilnvaru izpildi, kā arī pielietot pret likumpārkāpējiem paredzētos piespiedu līdzekļus. Tām citstarp ir tiesības likumā noteiktajā kārtībā aizturēt un turēt apsardzībā personas, kuras tiek turētas aizdomās par noziedzīgu nodarījumu vai administratīvo pārkāpumu izdarīšanu. Tāpat šīm amatpersonām ir tiesības jebkurā diennaktī laikā iekļūt dzīvoklī bez tajā dzīvojošo atļaujas (ja nepieciešams, lietojot fizisku spēku) gadījumos, kad persona aizturama nozieguma vietā vai apdraudēta citu personu dzīvība. Savlaicīgai noziedzīgu nodarījumu novēršanai un atklāšanai, kā arī personu meklēšanai Valsts policijas amatpersonām ir piešķirtas tiesības veikt arī operatīvās meklēšanas pasākumus likumā noteiktajos gadījumos un kārtībā, arī iesaistot personas slepenā sadarbībā (*sk. likuma „Par policiju” 12. pantu*). Tādējādi Valsts policijas amatpersonām ir būtiskas pilnvaras likumīgi ierobežot citu personu tiesības un brīvības.

Tā kā Valsts policijas amatpersonām kā valsts varas pārstāvjiem ir piešķirta īpaša loma valsts funkciju īstenošanā, izvērtējot to, vai ierobežojuma leģitīmos mērķus nav iespējams sasniegt ar citiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem, bet tikpat iedarbīgiem līdzekļiem, jāņem vērā gan tiesību sistēmā objektīvi pastāvošie principi, uz kuriem balstīts dienests Valsts policijā, gan tiesību sistēmā Valsts policijas amatpersonām noteiktie uzdevumi demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzības nodrošināšanā.

19.3. Apstrīdētajā normā likumdevējs ir ierobežojis tiesības dienēt Valsts policijā tikai tādām personām, kuras ir izdarījušas tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas.

Darbība tiek atzīta par prettiesisku, kad tās īpašības ir pretējas priekšstatiem par tiesisku uzvedību, līdz ar to prettiesiskums ir tiesiskās apziņas projekcija (*sal. sk.:*

Krugļevskis A. Kriminālpolitika. Rīga: Latvijas Universitāte, 1934, 8. lpp.). Sabiedrības vairākuma priekšstats par to, kāda uzvedība demokrātiskā tiesiskā valstī nav akceptējama un apdraud harmonisku sabiedrības funkcionēšanu, citstarp ir ietverts Krimināllikumā, kas noteic, kāda cilvēku darbība vai bezdarbība ir noziedzīga (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 16.2. punktu*).

Noziedzīgs nodarījums ir personas konkrētas uzvedības akts, tās aktīva, prettiesiska rīcība (darbība) vai pasīva prettiesiska uzvedība (bezdarbība), ar ko tiek nodarīts vai varējis tikt nodarīts kaitējums ar Krimināllikumu aizsargātām valsts, sabiedrības, personu grupu un atsevišķu personu interesēm (*sal. sk.: Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I–VIII² nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 14. lpp.*).

Noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu ar nodomu (tīši), ja persona, kas to izdarījusi, ir apzinājusies savas darbības kaitīgumu, paredzējusi darbības vai bezdarbības kaitīgās sekas un vēlējusies tās vai apzināti pieļāvusi šo seku iestāšanos. Darbības vai bezdarbības kaitīguma apzināšanās nozīmē to, ka persona noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdī saprot nodarījuma faktiskos apstākļus un izdarītā kaitīgumu (*sk.: Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 96. lpp.*).

Līdz ar to secināms, ka persona, izdarot tīšu noziedzīgu nodarījumu, apzinās, ka attiecīgā tās darbība kaitē ar likumu aizsargātām interesēm, paredz šīs darbības vai bezdarbības kaitīgās sekas un tās vēlas vai apzināti pieļauj šo seku iestāšanos.

19.4. Izvērtējot to, vai leģitīmos mērķus nav iespējams sasniegt ar citiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem, bet tikpat iedarbīgiem līdzekļiem, jāņem vērā arī tās vērtības, kuru aizsardzībai attiecīgais ierobežojums tika noteikts. Demokrātiska tiesiska valsts spēj efektīvi funkcionēt tikai tad, ja sabiedrība uzticas personām, kuras pilda valsts dienestu. Valstij ir jānodrošina, ka personas, kuras ieņem amatus valsts dienestā, rīkojas tiesiski, ir lojālas valstij un jo īpaši tās pamatā esošajiem konstitucionālajiem principiem.

Demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzība ir viena no galvenajām funkcijām, kuras īstenošanai valstī ir izveidots Valsts policijas dienests. Līdz ar to valstij ir ne tikai tiesības, bet arī pienākums noteikt pasākumus, kas veicina sabiedrības uzticēšanos valsts varas pārstāvjiem, un tādējādi nodrošināt

demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzību. Likumdevējs, uzticot Valsts policijas amatpersonām valsts drošības un aizsardzības funkcijas, ir attiecīgajām personām izvirzījis Valsts policijas dienesta mērķim un uzdevumiem atbilstošu prasību – nebūt sodītām par tīšu noziedzīgu nodarījumu – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Šī prasība izvirzīta, ņemot vērā Valsts policijas īpašo lomu cilvēka tiesību un brīvību aizsardzībā, kā arī sabiedriskās kārtības nodrošināšanā. Līdz ar to secināms, ka personu individuāls izvērtējums konkrētajā situācijā nesasniegta pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi – demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzība – līdzvērtīgā kvalitātē, jo tā sasniegšanu raksturo citstarp arī vispārēja personu un sabiedrības uzticēšanās Valsts policijas amatpersonām kā likumpaklausīgiem valsts varas pārstāvjiem.

Satversmes tiesa jau secināja, ka Valsts policijas amatpersonu pienākums ir nodrošināt tiesiskumu un kārtību sabiedrībā, ievērot un aizsargāt indivīda pamattiesības un brīvības, atklāt, novērst un apkarot noziedzību, proti, Valsts policijas amatpersonu pamatzdevums ir uzraudzīt likumu ievērošanu sabiedrībā. Situācijā, kad dienestu Valsts policijā pildītu tāda persona, kas pati ir izdarījusi tīšu noziedzīgu nodarījumu, veidotos vērtību konflikts. Līdz ar to pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi – demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzība – nav iespējams līdzvērtīgā kvalitātē sasniegt, saistot aizliegumu dienēt tikai ar sodāmības esību vai konkrētiem noziedzīgiem nodarījumiem.

No tiesību sistēmā objektīvi pastāvošiem principiem, uz kuriem ir balstīts dienests Valsts policijā, kā arī no tiesību sistēmā Valsts policijas amatpersonām noteiktajiem uzdevumiem demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzības nodrošināšanā izriet tas, ka prasība, kuru likumdevējs izvirzījis personām, kas vēlas pildīt un saglabāt dienestu Valsts policijā, proti, prasība nebūt sodītām par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, ir atzīstama par pamatotu. Līdz ar to nepastāv iespēja sasniegt pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi līdzvērtīgā kvalitātē ar citiem līdzekļiem.

Tā kā izskatāmajā lietā jau ir konstatēts, ka ar citiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi – demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzība – sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē nav iespējams, vairs nav nepieciešams vērtēt, vai izraudzītie līdzekļi ir nepieciešami leģitīmā mērķa – sabiedrības drošības aizsardzība – sasniegšanai.

Tātad nepastāv citi, saudzējošāki līdzekļi, ar kuriem pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi – demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzība – būtu iespējams sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē.

20. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma atbilstību leģitīmajam mērķim, jāpārlicinās arī par to, vai nelabvēlīgās sekas, kas personai rodas tās pamattiesību ierobežojuma rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 15. punktu un 2020. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2019-05-01 24. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka daudzu personu izslēgšana no dienesta, tostarp arī tādu personu, kuras pēc individuāla izvērtējuma visdrīzāk tiktu atzītas par piemērotām dienestam, nekalpojot sabiedrības interesēm, bet – tieši pretēji – vājinot dienestu un traucējot tam pilnvērtīgi veikt savas funkcijas sabiedrības drošības aizsardzībā. Arī pieaicinātā persona *Dr. iur.* Kitija Bite norāda, ka, atvaļinot no dienesta personas, kurām ir pieredze un kuru apmācībā un kvalifikācijas paaugstināšanā valsts ieguldījusi dažāda veida resursus, sabiedrības drošība tiekot pakļauta riskam, ka Valsts policija nebūs spējīga nodrošināt likumā noteikto funkciju izpildi personāla trūkuma dēļ.

Savukārt Saeima uzskata, ka likumdevējs ir līdzsvarojis dažādu personu tiesības un sabiedrības intereses un izšķīries par to, kurai no šīm interesēm piešķirama augstāka prioritāte. Ievērojot citu personu pamattiesības un sabiedrības drošības riskus, kuri turklāt var apdraudēt demokrātisko tiesisko valsts iekārtu un sabiedrības labklājības priekšnosacījumus, esot jāatzīst, ka pamattiesību ierobežojuma nelabvēlīgās sekas personām, kuras sodītas par tīšu noziedzīgu nodarījumu, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā.

Satversmes tiesa jau secināja, ka izskatāmajā lietā liela nozīme ir konkrētā pamattiesību ierobežojuma leģitīmajam mērķim – demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzība. Tāpat tika secināts, ka demokrātiska tiesiska valsts spēj efektīvi funkcionēt tikai tādos apstākļos, kad sabiedrība uzticas valsts dienestā esošu personu darbībai, un ka aizliegums attiecas tikai uz tādām personām, kurām noteiktais tiesību ierobežojums ir nepieciešams leģitīmo mērķu sasniegšanai.

Noziedzīgs nodarījums pēc būtības no citiem likumpārkāpumiem atšķiras ar lielāku radītā kaitējuma vai iespējamā radītā kaitējuma smaguma pakāpi, un likumdevējs ar krimināltiesību līdzekļiem paredzējis nodrošināt pašas svarīgākās un nozīmīgākās intereses (*sal. sk.: Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I–VIII² nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 14. lpp.*). Turklāt apstrīdētā norma ierobežo tiesības dienēt Valsts policijā tikai tādām personām, kuras izdarījušas tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Kā jau iepriekš šajā spriedumā tika norādīts, tādā situācijā, kad dienestu Valsts policijā pildītu persona, kura pati ir izdarījusi tīšu noziedzīgu nodarījumu, pat ja tai sodāmība būtu dzēsta vai noņemta, veidotos vērtību konflikts.

Apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums skar tikai tādas personas, kuras ir izdarījušas tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, bet ar leģitīmo mērķi aizsargātās tiesības un sabiedrības intereses ir būtiskas valstij un līdz ar to arī visai sabiedrībai. Satversmes tiesa šajā spriedumā jau secināja: lai Valsts policija varētu nodrošināt efektīvu savu funkciju izpildi, tostarp nodrošināt demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzību, svarīga ir arī sabiedrības uzticēšanās Valsts policijas amatpersonām kā valsts varas pārstāvjiem, kas pilda valsts funkcijas un nodrošina personu tiesību un sabiedrības drošības aizsardzību. Ar apstrīdēto normu tiek stiprināta sabiedrības uzticēšanās Valsts policijas amatpersonām, kas rīkojas valsts vārdā, un līdz ar to arī demokrātiskai tiesiskai valsts iekārtai kopumā.

Apkopojot visu iepriekš minēto, secināms, ka ierobežojums, kas liedz dienēt Valsts policijā personai, kura ir sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, nav uzskatāms par nesamērīgu. Sabiedrības ieguvums no aizlieguma dienēt Valsts policijā personai, kura sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, ir lielāks nekā indivīda tiesībām nodarītais kaitējums.

Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir atbilstošs jeb labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu.

Līdz ar to apstrīdētā norma atbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma 4. panta 4. punktu, ciktāl tas liedz atrasties dienestā Valsts policijā personai, kura sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

Sanita Osipova